

FAN, TA'LIM VA AMALIYOT INTEGRATSIYASI

Dilbar Urinbayeva¹

Mohina Raximova²

^{1,2}Samarqand viloyati xalq ta'limi xodimlarini qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish hududiy markazi o'qituvchilari

PORTFOLIO – O'QITUVCHI FAOLIYATINI BAHOLAOVCHI MEZON

Annotatsiya. O'qituvchi portfoliosi - bu jalb etish usullari, materiallarni to'plash, o'qituvchining professionallik darajasini namoyish etish, o'z kasbiy faoliyatidagi masalalarni yecha olish mahorati. O'qituvchi portfoliosi pedagogning tayyorgarlik darajasi hamda o'quv va darsdan tashqari faoliyatidagi faollik darajasini ko'rsatadi. Shu bilan birga o'qituvchi portfoliosida pedagogik-psixologik diagnostika natijalari, talabalarni mutaxassisligi bo'yicha nazorat qilish testlari qamrab oladi. Bundan tashqari portfolio o'qituvchining individual yutuqlari, turli loyihalarda qatnashganliklari, talabalarining fan olimpiadalari, tanlovlar, musobaqalarda g'olib bo'lganliklari qayd etib boriladi.

Kalit so'zlar: portfolio, o'qituvchi portfolio, diagnostika, portfel, yutuqlar portfoliosi.

**Agar sen o‘zing haqingda aytib bera olmasang,
sen to‘g‘ringda boshqalar nima ayta olishlari mumkin?**

Kozma Prutkov

Ta‘lim sifati va samaradorligini oshirishning eng muhim omillaridan bu har bir pedagog kadrning kasbiy bilim, ko‘nikma, malakasi yuqori darajada bo‘lishidir. Shu maqsadda o‘qituvchilar malakasini oshirish tizimini rivojlantirish bo‘yicha bir qancha ijobiy ishlar amalga oshirilmoqda. Jumladan, so‘nggi yillar davomida malaka oshirish tizimi faoliyatini takomillashtirishga qaratilgan yangi davlat talablari, ularga muvofiq holda yangi o‘quv reja, dasturlar hamda zarur me‘yoriy hujjatlar amalga joriy qilindi.

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining Oliy Majlisga Murojaatnomasida “Biz o‘z oldimizga mamlakatimizda Uchinchi Renessans poydevorini barpo etishdek ulug‘ maqsadni qo‘ygan ekanmiz, buning uchun yangi Xorazmiylar, Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug‘beklar, Navoiy va Boburlarni tarbiyalab beradigan muhit va sharoitlarni yaratishimiz kerak” [1], degan muhim vazifa qo‘yilgan.

2020-yil 6-noyabrdagi “O‘zbekistonning yangi taraqqiyot davrida ta‘lim-tarbiya va ilm-fan sohalarini rivojlantirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PF-6108-son Farmoni hamda uning ijrosini ta‘minlash maqsadida shu sanada qabul qilingan “Ta‘lim-tarbiya tizimini yanada takomillashtirishga oid qo‘shimcha chora-tadbirlar to‘g‘risida”gi PQ-4884-son Qarorida malaka oshirish tizimini “hayot davomida o‘qish” tamoyili asosida takomillashtirib borish vazifasi qo‘yildi. 2021-yil 25-yanvardagi “Xalq ta‘limi sohasidagi ilmiy tadqiqot faoliyatini qo‘llab-quvvatlash hamda uzluksiz kasbiy rivojlantirish tizimini joriy qilish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-4963-sonli Qarorida esa ushbu tizimda eng zamonaviy, ilg‘or va shaffof tashkiliy-huquqiy mexanizmlarni tatbiq etish masalalariga alohida e‘tibor berildi [2]. Mazkur qarorlarda pedagog shaxsini ulug‘lash, uning samarali faoliyati uchun shart-saroitlar yaratish masalasi kun tartibiga qo‘yilgan.

Har bir ta‘lim muassasasida pedagog shaxsi asosiy o‘rinni egallaydi. U o‘z faoliyatini tashkil qilishda o‘quv, ilmiy hamda madaniy-ma‘rifiy tadbirlarni to‘g‘ri rejalashtirishi, kasbiy pedagogik mahoratini uzluksiz oshirib borishda o‘zgarib boruvchi zamonaviy talablar tezkor ravishda moslashib borishi lozim. Zamonaviy ta‘lim muassasalari ta‘limning milliy modeliga o‘tishida ijodiy fikrlovchi, ta‘limning zamonaviy metod va texnologiyalarini, pedagogik-psixologik diagnostika usullarini, aniq amaliy faoliyat asosida pedagogik jarayonni mustaqil loyihalash usullarini qo‘llay oladigan yangi toifadagi o‘qituvchilarni talab etadi. Ma‘lumki, mutaxassis kadrlarning mehnat bozoridagi raqobatbardoshligi ko‘p hollarda uning ilg‘or texnologiyalarni o‘zlashtirish qobiliyati, o‘zgaruvchan mehnat sharoitiga moslasha olishiga bog‘liq. Ushbu holatlarni e‘tiborga olishda o‘qituvchi portfoliosidan foydalanish muhimdir. Bu an‘ana qayerdan paydo bo‘ldi? Hayotiy zaruratmi? “Portfolio” tushunchasi XV-XVI asrlarda G‘arbiy Yevropadan kirib

kelgan bo‘lib, uyg‘onish davrida arxitektorlar o‘z buyurtmachilariga qurilish loyihalarini tayyor va xomaki variantlarini “portfolio” deb nomlangan alohida papkada taqdim etishgan. Ushbu papkada taqdim etilgan hujjatlar talabgorda qurilish loyihasining kasbiy sifatlari haqida taassurot hosil qilgan. Hozirgi vaqtda esa biznes olamida portfolio firmaning yutuqlarini ko‘rsatish, fotosuratchi va fotomodellar sohasida esa – suratlar albomi sifatida ishlatiladi. Portfolioni ta‘lim sohasida qo‘llash g‘oyasi, 80-yillarning o‘rtalarida AQShda paydo bo‘ldi. AQSH va Kanadadan so‘ng, portfolio g‘oyasi Yevropa va Yaponiyada ommalashdi, XXI asrning boshlarida esa bu g‘oya Rossiyada keng tarqaldi va hozirgi kunda bu g‘oya O‘zbekistonda ham keng yoyilmoqda.

Portfolio (ingl. portfolio – portfel, zarur ishlar va hujjatlar uchun papka) – bu hujjatlar, ish namunalari, fotosuratlar, taqdim etilayotgan imkoniyatlarni tasavvur eta olish imkoniyatini beruvchi materiallar, mutaxassis xizmatlari to‘plami. Bu Internet orqali ish qidirishning eng qulay usuli. Portfolio buyurtmachiga o‘z mijoz bilan ko‘rishmasdan, muloqot qilmasdan turib u haqida, uning kasbi va tajribasi haqida aniq va to‘liq ma‘lumot olish imkoniyatini beradi. Hozirgi kunda ta‘lim sifatiga bo‘lgan talab kundan kun oshib bormoqda. Ikkinchi tomondan esa portfolio ta‘lim muassasalari rahbariyati uchun o‘qituvchilarning ish faoliyati unumdorligini monitoringini olib borish va yana ham muhim tomoni o‘qituvchilarni o‘z-o‘zini kuzatish va o‘z ustida ishlashi uchun muhim hisoblanadi.

Portfolio bir necha vazifa bajaradi: - **diagnostik** (ma‘lum vaqt mobaynida bolaning bilim darajasi oshishini va o‘zgarishini o‘lchaydi); - **maqsadga qaratish** (bola o‘qishda aniq va muhim maqsadlarni tushunadi); - **mazmuniy** (bola bajarayotgan ishning ma‘nosini anglatadi); - **rivojlantiruvchi** (yildan yilga o‘qitish jarayonining uzluksizligini ta‘minlaydi); - **asoslovchi** (o‘qituvchi, bola va uning ota-onasining birgalikdagi faoliyatini rag‘batlantiradi); - **reyting** (bolaning shaxsiy yutuqlarini nisbiy va asliy miqdorda aniqlashga imkoniyat beradi); - **refleksiv** (bolani o‘z rivojini baholashga yetaklaydi, ya‘ni o‘ziga baho berish va o‘z ishini tahlil qilish ko‘nikmalarini shakllantiradi).

Ta‘lim jarayonida portfolioning 2 ta shakli mavjud: 1. O‘qituvchi portfoliosi. 2. O‘quvchi portfoliosi. Portfolio o‘qituvchi va o‘quvchining erishgan yutuqlarini namoyish qilish uchun jamlangan ishlar to‘plami sanaladi. Shunday ekan, o‘qituvchi portfoliosi o‘qituvchining aynan qaysi faoliyatini yoritishiga bog‘liq holda bir necha xil bo‘lishi mumkin. Masalan, 1. Yutuqlar portfoliosi. 2. Refleksiv portfoliosi. 3. Muammoli-tadqiqot portfoliosi. 4. Mavzuviy portfolio. O‘quvchi ham qaysi faoliyatini aks ettirishiga qarab bir necha xil portfolio shakllarini qo‘llashi mumkin: 1. Yutuqlar portfoliosi. 2. Muammoli-tadqiqot portfoliosi. 4. Mavzuviy portfolio.

O‘qituvchi portfoliosi nima? Turli zamonaviy lug‘atlardagi ma‘lumotlarga ko‘ra shuni aytish mumkinki, portfolio – bu o‘qituvchining aniq faktlar asosida yozilgan pedagogik sifati va yutuqlari hisoblanadi. Bu o‘z ichiga hujjatlar to‘plamini, kasbiy mahoratini, ta‘lim muammolarini hal etish yo‘llarini qamrab oladi.

O'qituvchi portfoliosi - bu jalb etish usullari, materiallarni to'plash, o'qituvchining professionallik darajasini namoyish etish, o'z kasbiy faoliyatidagi masalalarni yecha olish mahorati. O'qituvchi portfoliosi pedagogning tayyorgarlik darajasi hamda o'quv va darsdan tashqari faoliyatidagi faollik darajasini ko'rsatadi. Shu bilan birga o'qituvchi portfoliosida pedagogik-psixologik diagnostika natijalari, talabalarni mutaxassisligi bo'yicha nazorat qilish testlari qamrab oladi. Bundan tashqari portfolio o'qituvchining individual yutuqlari, turli loyihalarda qatnashganliklari, talabalarining fan olimpiadalari, tanlovlari, musobaqalarda g'olib bo'lganliklari qayd etib boriladi «The Teaching Portfolio» kitobi muallifi Piter Zeldin fikriga ko'ra, o'qituvchi portfoliosi, kasb mahoratini shakllantirishdagi navbatdagi bosqichdir – o'z vaqtida portfolio dizayner, fotosuratchi va arxitektorlarning muvaffaqiyatlarini o'zida aks ettiradi. Portfolio – o'qituvchining professional faoliyatida egallagan turli masalalarni hal eta olish malakalarini ko'rsatuvchi, shuningdek, o'qituvchining professionallik darajasini baholashga qaratilgan materiallar to'plamidir. Portfolio – turli faoliyat yo'nalishlari bo'yicha biror vaqt oralig'ida erishilgan kasbiy yutuqlar aks ettirilgan va baho beriladigan individual papkadir. Portfolio - shu portfolio egasining o'quv, ijodiy, ijtimoiy, muloqot kabi turli faoliyat yo'nalishlari bo'yicha erishgan yutuqlari bilan tanishish imkoniyatini beradi.

Zamonaviy o'qituvchining faoliyat sohasi juda keng bo'lishi mumkin, barcha o'quv natijalarini va barcha darsdan tashqari faoliyat natijalarini bir joyda, bitta hujjatda jamlash mumkin emas. Bunday hollarda o'qituvchining barcha ishlari to'plamini birlashtirish va uning faoliyatini to'liq ko'rinishida aks ettirish uchun elektron portfoliosini yaratish zarur. Elektron portfolio ko'rgazmaliligi, qulayligi, materiallarning aniq tuzilishiga egaligi bilan bir qatorda yana bir qancha o'ziga xos xususiyatlari va afzalliklariga ega:

- zamonaviyligi;
- tezkorligi (kerakli o'zgarishni tezda kiritish imkoniyati);
- funktsionalligi (katta sondagi ekspertlarga, hamkasb-mutaxassislarga, qiziquvchilarga o'z tajribasini namoyish etish imkoniyati), hamda o'z muvaffaqiyatlarini qayd etib borish, bir vaqtning o'zida doimiy ravishda to'ldirib borish mumkin bo'lgan raqamli ta'lim resurslarining tizimlashtirilgan mediatekasini yaratish;
- samaraliligi (o'qituvchini o'z-o'zini baholashini oshirish, boshqaruvchi hamda talabalarga ijobiy ta'sir ko'rsatish);

Ko'pgina mualliflar o'qituvchining elektron portfoliosi sifatida kompyuterda shakllantirilgan qandaydir hujjatlar to'plamini keltiradi. Bunday usuldan foydalanish mumkin, biroq bu eskirgan usul. Portfolioning **taqdimot shakli** ma'lumotlarni ko'rgazmali tarzda namoyish etishni amalga oshirsa, **sayt-portfolio shakli** esa ko'proq ma'lumot olish va izlash imkoniyatini beradi. Oxirgi yillarda Internet juda keng miqyosda yoyildi va hozirgi kunda uning auditoriyasi juda katta, portfolioning sayt-portfolio shaklida internetda joylashtirilmaganligi portfolio yaratilmagan deb hisoblaydi. Yuzlab odamlar portfolioni ko'ra olmaydi, uning xizmatlarini baholay, izohlay olmaydi, oldingi pedagogik

g'oyalar bajarilmaydi. Kompyuterda papkada yotgan portfolio jamiyatda hech qanday qiymatga ega emas. Shuning uchun portfolioni tarmoqda sayt-portfolio sifatida joylashtirilishi maqsadga muvofiq. Pedagogning sayt-portfolio – bu veb-bazali resurs, ishtirokchining kasbiy yutuqlari va individualligini aks ettiruvchi **sayt**dir. Pedagogning sayt-portfolio ta'lim muassasasi saytining qismi bo'lishi yoki alohida mustaqil resurs bo'lishi ham mumkin. Bu va boshqa hollarda ham elektron portfolio o'qituvchi tajribasini yoyish uchun xizmat qiladi. Bir qancha mualliflar o'z maqolalarida elektron portfolioni bir nechta variantlarini keltirishgan: **Yutuqlar portfolio** – ushbu portfolioda ahamiyat faoliyatdagi yutuqlarni tasdiqlovchi xujjatlarga qaratiladi. **Taqdimot portfolio** – o'qituvchining eng yaxshi ishlari to'plami. Ushbu portfolio yangi ishga kirayotganda, suhbatdan o'tish uchun yoki turli tanlovlarda qatnashish uchun kerak bo'ladi. **Hisobot ko'rinishidagi portfolio** – biror-bir loyiha ishini tugatayotgan vaqtda bajarilgan ishlar va erishilgan yutuqlar haqida ma'lumot beruvchi portfolio. **Majmuaviy portfolio** – yuqorida ko'rsatilgan portfolio ko'rinishlarini qamrab oladi va o'qituvchi portfoliosini namoyish etishda kerak bo'ladi.

Majburiy o'rta ta'limning davlat ta'lim standarti ta'lim nihoyasida o'quvchilar egallashi lozim bo'lgan bilim, ko'nikma va kompetensiyalarning minimal darajasini belgilab beradi. Ana shunga asoslangan holda, portfolio yaratishdan maqsad o'qituvchining DTS talablari asosida bir soatlik dars jarayonida qo'llashi mumkin bo'lgan, o'quvchining kompetentligiga qaratilgan barcha didaktik materiallarning jamlanmasiga ega bo'lishdan iborat.

O'qituvchi har kuni darsga kirish va bolalarga bilim berish uchun tayyorgarlik ko'radi, avvalo o'zi o'rganib chiqadi va uni sinfda namoyish etadi. Ushbu jarayonda o'qituvchining ichki kechinmalari, psixologik holati va tashqi muhitning ta'siri, qolaversa o'qituvchilik tajribasini inobatga olgan holda darsni rejalashtiradi. Darsni o'tib bo'lgandan so'ng ushbu murakkab jarayon to'xtab qolishi kerak emas, u o'qituvchining kasbiy rivojlanishiga olib kelishi kerak. Ana shu jarayonda o'qituvchining refleksiya muhimdir. Pedagogik faoliyatda amalga oshirilgan ko'p yillik ish tajribalari va kuzatishlar, o'qituvchi hamisha o'z ustida ishlaydi, bilim, ko'nikma va malakalarni doimiy ravishda takomillashtirib borishi kerakligini ko'rsatmoqda. O'qituvchi pedagogik mahoratining kundan kunga o'sib borishi, o'quv jarayonida yangi pedagogik va axborot texnologiyalarini qo'llay olishini kuchayishi, uning pedagogik faoliyatida amalga oshadi. O'qituvchi faoliyatining qanchalik samarali ekanligini, odatda, uning mahoratini kuzatish, o'tayotgan darslarini tahlil qilish orqali bilish mumkin. Shunday ekan, zamonaviy dunyoqarash va ta'lim sifatini baholashga to'g'ri yondashuv, oliy ma'lumotli mutaxassisning ta'limga kompetentli yondashuvi, boshqacha aytganda, professional kompetentligi, uning muammoli mavzularni yoritish metodikasi, qulay pedagogik texnologiyalarni tanlay olish mahorati bilan bog'liq bo'ladi. Ana shu jarayonda o'qituvchi tomonidan yaratilgan mavzuviy portfolio unga ko'mak beradi.

Adabiyotlar

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг Ўзбекистон Республикаси Олий Мажлисига Мурожаатномаси. 2020 йил 29 декабрь // “Халқ сўзи” газетаси, 2020 йил 30 декабрь. - №276 (7778)-сон.

2. “Халқ таълими соҳасидаги илмий тадқиқот фаолиятини қўллаб-қувватлаш ҳамда узлуксиз касбий ривожлантириш тизимини жорий қилиш чора-тадбирлари тўғрисида” Ўзбекистон Республикаси Президентининг қарори // Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси, 26.01.2020 й., 07/21/4963/0064-сон.